ZENDEGI-SALAM
ضمیمه روزنامه خراسان
یک‌شنبه • ۴ شهریور ۱۳۹۷
۱۴ ذی الحجه ۱۴۳۹ • ۲۶ آگوست ۲۰۱۸
شماره ۱۹۸۹۹
۱۱۲۲

رقص رنج

آشنایی با خیام خوانی، موسیقی بومی استان بوشهر

دلارام کاردار

شاید تاکنون واژه «خیامی» یا اصطلاح «خیام خوانی» به گوش تان خورده باشد. معمولا در قدم نخست با شنیدن این واژه، جرقه‌ای در خصوص ارتباط این مفهوم با خراسان بزرگ و شهر نیشابور به عنوان زادگاه «حکیم عمر خیام» در ذهن زده می شود. اما باید گفت «خیامی» که از کهن ترین انواع موسیقی ایرانی است، در استان بوشهر شکل گرفته و رایج است. یک هنر بومی جنوب که تاریخچه و سرگذشت جذابی دارد و توصیه می کنیم اگر گذرتان به بوشهر بزرگ افتاد، دیدن و شنیدنش را از دست ندهید. پرونده امروز زندگی سلام قرار است مثل سفری مجازی، دست تان را بگیرد و شمارا به سرزمین های گرم و شرجی جنوب ایران ببرد و دعوتتان کند به شنیدن نوای دوست داشتنی موسیقی این خطه با عنوان «خیامی» یا «خیام خوانی». در ادامه مطلب با مفهوم و فلسفه این موسیقی، تاریخچه شکل گیری، برخی از رایج ترین محتواها و بزرگان و پیشکسوتان این رشته آشنا خواهید شد. با ما همراه باشید.

درباره فلسفه و ماهیت خیام‌خوانی

خیام‌خوانی، برجسته‌ترین و پرطرفدارترین موسیقی بومی در استان بوشهر است که محبوبیت آن نه تنها در این استان بلکه در تمام کشور و حتی خارج از مرزهای ایران مشهود است. یک جور موسیقی که بر پایه خواندن و اجرای رباعیات خیام شکل می گیرد. رباعی را کامل‌ترین قالب شعر در دنیای ادبیات جهان می دانند زیرا دارای فلسفه ای است که بر مبنای آن حکمی صادر می شود و در پس آن اندیشه ای ژرف نهفته و به لحاظ ساختار، چهار مصراع است. در خیام‌خوانی هم همان گونه که از نامش پیداست، تمرکز اصلی روی مرور رباعیات حکیم عمر خیام است که با زبان شعر از جور و جفای زمانه صحبت می کند و دنیا را به نقد می کشد و دست آخر به این نتیجه می رسد که نباید در غم گذشته و ترس آینده بود و باید همین لحظه از زندگی را غنیمت شمرد و دلخوش بود. در خیامی بوشهر هم از زحمت و سختی و دشواری های زندگی و کار و تلاش آدم ها برای رقم زدن خوشبختی سخن گفته می شود؛ از ماهی گیرانی که دل به دریا می سپارند به امید بازگشت با دست پر و این در حالی است که از بازگشت خود و دست های پر، اطمینانی ندارند. یک جور روایت درد که درمان هم درونش نهفته است. پذیرفتن و لبخند زدن به رنج ها، به عنوان بخشی از زندگی و حتی شادی و آواز و رقص و پایکوبی با یاد غم هایی که می گذرد و چون می گذرد، غمی نیست. در خیام‌خوانی گاهی ابیاتی از حافظ، سعدی و باباطاهر نیز به گوش می رسد که دلیل آن، وجود مضامین مشابه در این ابیات با رباعیات خیام است.

یادی از پیش کسوتان این هنر

با گوش سپردن به آثار صوتی به جای مانده از این هنر کهن و ارزشمند، می توان از بزرگانی چون باقر آرامی، جهانبخش کردی زاده و محمد شریفیان نام برد که متاسفانه همگی دار فانی را وداع گفته اند. خوشبختانه ناخدا «خِدر عزیززاده» یکی از پیش کسوتان موسیقی و حرکات آیینی بوشهر، اکنون همچنان سالم و سرحال به فعالیت در هنر خیامی مشغول است. ساز تخصصی ناخدا خدر فلوت است و در مراسم خیام‌خوانی علاوه بر اجرای آواز، فلوت نیز می نوازد. در رویارویی با این هنر، نباید از نقش مهم استادان معاصر و جوان و تازه نفسی همچون «محسن شریفیان» غافل شد، زیرا سواد موسیقایی ایشان و همراهی شان با موسیقی جهان و اشاعه فرهنگ اصیل موسیقی بوشهر در میان ایرانیان، بر همگان آشکار است. محسن شریفیان این فرم از موسیقی را که تنها در بندر بوشهر قابل ملاحظه است، چه از نظر ساختار موسیقایی و چه به لحاظ مفاهیم درونی و کارکردهای آن، در میان انواع موسیقی نواحی ایران، موردی منحصر به فرد می داند.

در خیامی بوشهر هم از زحمت و سختی و دشواری‌های زندگی و کار و تلاش آدم ها برای رقم زدن خوشبختی سخن گفته می شود؛ از ماهی گیرانی که دل به دریا می سپارند به امید بازگشت با دست پر و این در حالی است که از بازگشت خود و دست های پر، اطمینانی ندارند

خیام‌خوانی، چگونه اجرا می‌شود؟

حمید اکبری، نوازنده ۲۸ ساله بوشهری که از سال ۱۳۸۰ نوازندگی حرفه ای سازهای کوبه ای محلی را آغاز کرده است، در گفت و گو با «زندگی سلام» از «نی جفتی» و «فلوت» به عنوان اصلی ترین سازهای خیام خوانی نام می برد و می گوید این دو ساز، در کنار همراهی سازهای کوبه ای و حضور چند خواننده، خیام‌خوانی را شکل می دهد و آن را برای شنوندگان و بینندگان لذت بخش می کند. وی در خصوص بخش های خیامی اظهار می کند که «خیام خوانی شامل دو بخش است: معمولا در ابتدا یکی از رباعیات خیام خوانده می شود، پس از آن شکل دیگری از موسیقی بوشهری که به آن «یَزله» می گویند و همان «هلل یوس» است و ریتمی تندتر دارد، اجرا می شود و بعد نوبت به «شپ زدن» (دست زدن) می رسد و پس از آن مجدد دو یا چند بیت رباعی خوانده می شود و آن چه گفته شد، توسط حاضران تکرار می شود. در خور ذکر است که در یک محفل خیامی، عموما چند خواننده در کنار هم به خیام خوانی می پردازند و کمتر پیش می آید که خواننده مجلس، تنها یک نفر باشد.»

مرور ابیاتی از رایج ترین رباعیات خیام خوانی

از رباعیات رایج و متداولی که در خیام خوانی خوانده می شود اما تمام آن ها متعلق به حکیم عمر خیام نیست، می توان به ابیات زیر اشاره کرد:

ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم / وین یکدم عمر را غنیمت شمریم
فردا که از این دیر فنا در گذریم / با هفت هزار سالگان سر بسریم

من بی می ناب زیستن نتوانم / بی باده کشید بار تن نتوانم
من بنده آن دمم که ساقی گوید / یک جام دگر بگیر و من نتوانم

آن قصر که جمشید در او جام گرفت / آهو بچه کرد و روبه آرام گرفت
بهرام که گور می گرفتی همه عمر / دیدی که چگونه گور بهرام گرفت

یک موسیقی بومی، از گذشته تا امروز

نخستین و البته مهم‌ترین تجربه های نوازندگی هر هنرمند بوشهری «خیامی» است که امروزه غالبا در محافل عمومی صورت می گیرد، تا جایی که این روزها در بندر بوشهر، خانه های قدیمی تبدیل به فضاهایی عمومی برای برگزاری محفل «خیام خوانی» شده و شب های داغ این بندر را با حضور مردم بومی و گردشگران، در کنار هم گرم‌تر و زیباتر کرده است. این در حالی است که در گذشته «خیامی» یکی از ارکان اصلی محافل خصوصی و خانوادگی مانند مهمانی ها و دورهمی ها بوده است. امروزه این هنر از چنان جایگاه رفیعی در میان مردم استان های جنوبی، به ویژه بوشهر برخوردار است که نه تنها در محافل خصوصی، بلکه در مجامع عمومی با استقبال فراوان روبه رو می شود و جوانان زیادی به یادگیری و اجرای این نوع موسیقی محلی روی آورده اند و شاهد آلبوم های موسیقی با این مضمون و تکنیک و همچنین برگزاری کنسرت های «خیام خوانی» در اقصی نقاط کشور عزیزمان ایران و حتی دیگر کشورهای جهان هستیم.

حاشیه‌های دوست‌داشتنی

آقای اکبری، نوازنده بوشهری، «بداهه خوانی» را یکی از حاشیه های جذاب هنر خیام‌خوانی می داند. بدین صورت که خواننده، با توجه به محفلی که خیام خوانی در آن در حال اجرا است، ممکن است به واسطه نبوغ و استعداد و تجربه، ابیاتی را به صورت فی البداهه و در لحظه خلق کند و بسراید و بخواند و این موضوع بر جذابیت این هنر می افزاید. تغییر خواننده ها نیز از دیگر اتفاقاتی است که وقتی مشغول تماشا و گوش کردن به خیامی هستیم، با آن مواجه می شویم و این تنوع در صدا، قطعا دلپذیر و دوست داشتنی است.

منابع: وبسایت هامون ایران و راهنمایی عزیزانی که در جمع آوری این اطلاعات ارزشمند یاری‌مان دادند: جناب آقای حمید اکبری، سرکار خانم ها فاطمه عطایی و نسرین قاسمی نیا.

جشنواره کوچه موسیقی؛ شکل مدرن اجرای خیام خوانی

حمید اکبری؛ نوازنده خیام خوانی

جدول سخت [شماره ۴۰۶]

طراح جدول: بیژن گورانی

افقی: ۱- گمان- دارای جثه و اندام ظریف- از آثار مشهور ادبی ویلیام بلیک، شاعر انگلیسی ۲- مکان باز پروری بزهکار- به سختی یافت می‌شود- واحد فعال دفع آب و مواد زاید در کلیه ۳- اسب سیاه- بی هوشی- فرمانروای حبشی که با گروه فیل سواران به مکه حمله کرد- شهره آفاق ۴- نام برادر داریوش هخامنشی- سال گاو از سال های ترکی- گلی زینتی و زیبا ۵- گرفتن- لباس کشباف- پول پرست- خطاب غیر مودبانه ۶- تکرار یک حرف- قدر زر می داند- دوا- از پیامبران الهی- نوعی حلوا ۷- قاصد- پاره- بزرگواری- فاقد شهرت ۸- عبادتگاه- بازبینی نوشته- روز رستاخیز ۹- فرستاده- فیلمی ساخته کریستوفر نولان- مقابل گرفتن- یکتاپرست ۱۰- فیستول- قطعه آوازی ترانه گونه و پراحساس- پیشرو ۱۱- نویسنده و اندیشمند فقید لبنانی و صاحب کتاب امام علی(ع) صدای عدالت انسانی- گروهی از گیاهان علفی از خانواده آفتابگردان- پشیمانی.

عمودی: ۱- از گناهان کبیره- دستگاهی برای اندازه گیری شدت جریان برق ۲- تعداد پروتون های هسته اتم هر عنصر- تنها منطقه ارتباطی کشور عراق با دریا ۳- خوش چهره- مأمور پلیس ۴- برجسته- بالا رفتن ۵- برهنه- فرشته نگهبان آتش- ردیف ۶- واحد نظامی- پر طرفدارترین محصول زراعی جهان ۷- سبز چشم- ظریف و شکننده- حرفش یکی است! ۸- فراوان- هدیه چهره گشایی عروس ۹- مشتاق و خواهان- کشیک، نگهبانی ۱۰- تردید- کتابی مشهور نوشته بوکاچیو ایتالیایی ۱۱- از باشگاه های فوتبال اسپانیا- سیخونک ۱۲- مادر بزرگ- سیاه رگ ۱۳- محله سیاه پوست نشین نیویورک- زن آرایشگر ۱۴- مثل و مانند- نشانه- از صور فلکی نیمکره جنوبی آسمان ۱۵- دین رایج در هندوستان- ناموزون ۱۶- کاروان- رادیکال- حرف انتخاب ۱۷- بیهوده- دستار ۱۸- مترسک- نشان دادن ۱۹- خواب- روزنامه چاپ امارات ۲۰- فلزی نقره ای رنگ برای تهیه آلیاژهای سبک- پول قدیمی.

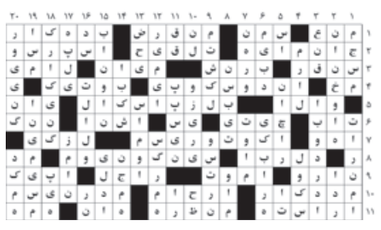

حل جدول شماره ۴۰۵

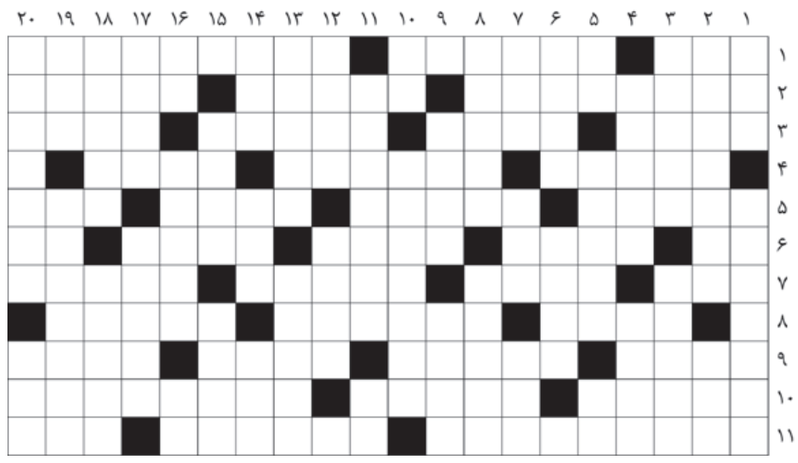

جدول متوسط [شماره ۷۱۹۶]

طراح جدول: مجید شادروح

افقی: ۱- زودرنج- ویرگول- از انواع ماشین ساده در فیزیک- خوردن ۲- پیل الکتریکی- دربند- سیاهرگ- جنس خشن ۳- فیلسوف فرانسوی- جوانمردی- عجله- رئیس ۴- مسابقه اتومبیلرانی- راس- به دنیا آوردن- نادانی ۵- راه میان بر- خرامان- شتر بی کوهان- پیرامون ۶- پسوند شباهت- لحظه- بزرگ‌ترین پهنه آبی محصور در خشکی- از برونته ها- قمر ۷- درخت سدر- ماهر- معتمد- نت چهارم ۸- رایزن- چهره- دست عرب- قالی درشت بافت و بدنقش ۹- آتشگیره- از رشته های قایقرانی- ریزنمرات- رود اروپا ۱۰- از حروف ندا- قایق- اشاره- حاصلخیزی ۱۱- پیر- پشتک- نوشدارو- از شهرهای سیستان و بلوچستان

عمودی: ۱- کمیاب- رخساره ۲- پایتخت کشور همسایه- آشنا ۳- خاکروبه- صداق ۴- نوعی ادویه- روشن تر ۵- اگر برعکس شود شکننده است- از درختان غیر مثمر- کجاست ۶- زیرپامانده- زهر- مزد ۷- آرزو- سوداگر ۸- پیشه- عصب خارجی- جدید بیگانه ۹- سیاه- فلانی ۱۰- مرده- شفیره- مادر ۱۱- واحد سطح- اضافی- یک آذری ۱۲- رفیع- مرقومه ۱۳- ماه خارج- مقابل- اهلی ۱۴- بیم- استخوان پوسیده ۱۵- شبهه- غیر فلزی از گروه هالوژن ها- ریشه ۱۶- باب روز- تیز- دیوار گلی ۱۷- نرم کننده- از جزایر خلیج فارس ۱۸- پیکر- از نام های اصیل ایرانی به معنی شکوه و جلال ۱۹- زشت- ابزاری در چرخ خیاطی که نخ به آن پیچیده می شود ۲۰- درجه- بزرگ

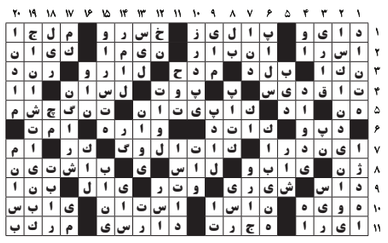

حل جدول شماره ۷۱۹۵

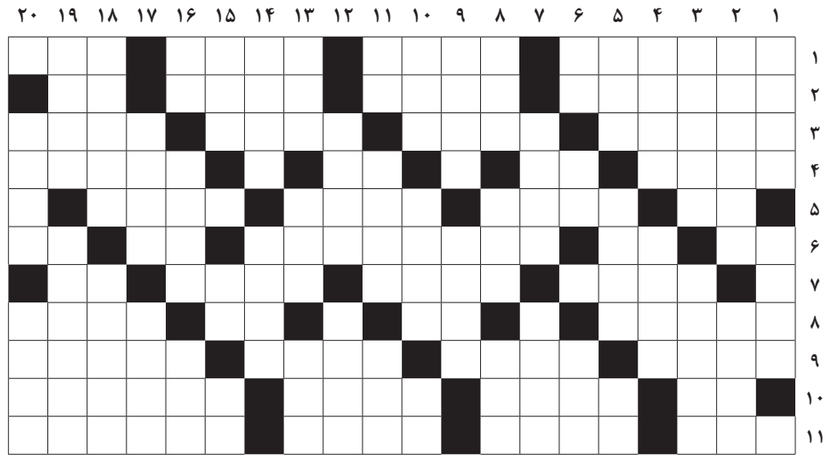

گروه صنعتی سایان
مشاور، طراح و مجری:
- سالن های فلزی سوله
- اسکلت فلزی ساختمان های طبقاتی
- انواع حرفیل سقفی
۰۹۷۰۷۷۸۰۱م
Email: sayansteel@yahoo.com
تلفن: ۰۵۱_۳۳۴۴۳۳۳۳